

Literárne tendencie v textoch s antirozprávkovými prvkami na verejných internetových stránkach

Ľubomír Gábor

GÁBOR, Ľ.: Literary tendencies in texts with anti-fairy-tale elements on public internet pages

SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 73, 2026, no. 1, pp. 77-88

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2026.73.1.6>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4756-8512>

Open Access: Licensed under Creative Commons Attribution 4.0 (CC-BY 4.0)

Keywords: anti-fairy tale, fairy tale, internet and social networks, literature, satire

The aim of the study is to analyze different forms and types of texts that employ anti-fairy-tale procedures, appear on publicly accessible Slovak-language internet pages, and contain distinctive elements of narrativity or literariness, thereby producing a particular aesthetic experience. The interpretation begins from current theoretical premises concerning the meaning and formal aspects of the anti-fairy tale as a distinctive textual realization. The analytical section focuses on individual types of anti-fairy-tale texts with narrative fragments that contain artistic or poetic elements. The source corpus consists of texts collected from public websites, blogs, and especially social networks. Although the poetic attributes of the selected examples are understood as secondary, since the primary aim of these texts is the satirical evaluation of current phenomena in social life, they are nevertheless essential to the textual realization of anti-fairy tales, because they help produce, and in some cases intensify, a satirical, evaluative-critical communicative effect. The study concludes with a summary of the characteristic features of such anti-fairy-tale texts with narrative elements, formulated on the basis of the selected material.

Kľúčové slová: antirozprávka, rozprávka, internet a sociálne siete, literatúra, satira

Súčasný webový diskurz ponúka rozmanité možnosti rozvíjania a transformácie komunikačných procesov, ako aj literárnych žánrov a komunikátov s poetickou funkciou. Pod vplyvom webových mediálnych platforiem – myslia sa tým najmä blogy, vlogy, sociálne siete a iné – sa možno stretnúť s osobitými i nezriedkavými pokusmi o komponovanie a šírenie textov uplatňujúcich rôznu mieru estetickej a poetickej kvality.

K poeticky komponovaným krátkym naratívnym žánrom, vďaka ktorým sa atakuje a aj úspešne získava pozornosť prijímateľov webového obsahu, patria čoraz častejšie aj mediálne príbehy (story/microstory, storky, human interest story),¹ predovšetkým však osobitá skupina textov, ktorá sa v literárnovednom pojmosloví označuje pomerne vágnym pojmom ako antirozprávky (Mieder 2009, McAra – Calvin 2011).

Cieľom štúdie je analyzovať formálne a obsahové osobitosti vybraných typov verbálnych naratívnych antirozprávok, ktoré sú šírené na webe – s dôrazom na sociálne siete a verejne dostupné webové informačné a komunikačné portály. V texte sa sústreďujem na typy verbálnych naratívnych antirozprávkových tendencií na webových stránkach v slovenskom jazyku, v ktorých sa uplatňujú prvky literárnosti a ktoré vyvolávajú estetický účinok.

Textové jednotky, s ktorými pracujem, pochádzajú primárne zo sociálnych sietí a z ich verejných satirických stránok ako Emefka, Zomri.sk, Skromne, Satirén, Kripláže, Zedol som meme, okrem toho aj z verejných blogov na stránkach slovenských denníkov, a to *Sme.sk* a *Denník N*. Zber zdrojových textov bol realizovaný priebežne od roku 2021 do súčasnosti.

Teoretická časť

Počiatky uvažovania o antirozprávkových literárnych tendenciách možno spojiť s prácami nizozemsko-nemeckého kultúrneho historika a literárneho kritika Andrého Jollesa (1874 – 1946).² Podľa neho sa základný žánrový výstavbový a obsahový princíp rozprávky (nemecky *Geistesbeschäftigung*) orientuje na dve formy: popri forme, v ktorej je priebeh vecí usporiadaný tak, že plne zodpovedá požiadavkám naivnej morálky, je prítomná aj forma, v ktorej je zhustený naivný nemorálny tragický svet. Spomenutý tragický svet chápal ako prejav toho, keď sa stane niečo, čo sa nesmie stať, alebo keď nesmie existovať niečo, čo musí existovať. Atribút tragický, ktorý je podstatou antirozprávky, odkazuje teda na rozpor medzi svetom, naivne vnímaným ako nemorálny, a našimi naivnými etickými požiadavkami na to, čo sa vo svete deje (Jolles 1999: 241–242).

Antirozprávkové tendencie v textovej štruktúre objavíme vtedy, keď sa na konci rozprávky neuskutoční to, čo zodpovedá požiadavke naivnej morálky, záverečné prototypové formúľky sú prevrátené, napriek tomu sa v texte naďalej zachováajú podstatné žánrové znaky rozprávky (Prokhorova 2011: 52).

Wolfgang Mieder (1944), americký etnológ a lingvista nemeckého pôvodu, vo svojej koncepcii antirozprávky formulovanej v práci *Märchen haben kurze Bein. Moderne Märchenreminiszenzen in Literatur, Medien und Karikaturen (Kulturelle Motivstudien)* (Rozprávky majú krátke nohy. Moderné rozprávkové reminiscencie v literatúre, médiách a karikatúrach. Kultúrne štúdie motívov, 2009), ktorá sa celosvetovo rozšírila a etablovala v literárnovednom diskurze, upriamuje pozornosť na formy transformácie „tradičného“ rozprávkového kánonu. Antirozprávku vníma

1 Problematikou príbehov vo verejnom mediálnom diskurze sa v slovenskom prostredí zaoberala najmä Soňa Schneiderová (2013, 2016), analýzy ich významu, jazykového stvárnenia a úlohy z hľadiska štylistiky podávajú práce Marie Čechovej (2008), Evy Minářovej (2011) a Jany Hoffmannovej (2016).

2 André Jolles v knihe *Jednoduché formy* (Einfache Formen, 1929) použil ako jeden z prvých pojem antirozprávka.

ako výsledok nevyhnutnej konfrontácie rozprávkovej tradície a jej realistickej inovácie, pričom dochádza k preformulovaniu rozprávky a jej dekonštrukcii na krátke texty využívajúce aforizmy, vtip a karikatúru (Mieder 2009: 13-16). Ich realistická inovatívnosť spočíva najmä v tom, že reagujú na problémy súčasného človeka – sú preto štylizované ako ironické, pesimistické, cynické, ale aj humorné a parodické reakcie na aktuálne krízy v spoločnosti; zaužívané rozprávkové riešenia, naopak, satirizujú a chápu ako nerealistické a naivné. Ide teda o inovatívne rozprávkové reminiscencie, vzdialené od „krásneho rozprávkového sveta“ detstva, pričom ich možno pozorovať v rôznych médiách a popkultúrnych výstupoch, dokonca aj v reklame, grafitoch, komiksoch, titulkoch článkov a podobne (Mieder 2009: 20-21).

Dôležitou súčasťou aktuálnych analýz antirozprávok je postupná zmena nazerania. Oproti definícii W. Miedera sa v súčasnosti zdôrazňuje, že antirozprávka sa nevyhnutne nemá vnímať ako „niečo, čo stojí proti niečomu“, ale ako forma „dark poetics“³ – ide o príbeh so zlomyseľným podtónom (McAra 2011, citované podľa Calvin 2011: 5).

Podľa Larisy Prokhorovej môže byť pojem antirozprávka použitý ako odkaz na tri rozličné typy textov v literárnom diskurze: a) texty, ktoré sa radia k rozprávkovému žánru, ale majú tragický alebo smutný koniec namiesto očakávaného šťastného konca; b) moderné literárne prepracovanie rozprávok, ktoré používa dej originálneho príbehu na reflektovanie problémov modernej spoločnosti – tým sa javí realistickejšie; c) texty iných žánrov ako rozprávok (poémy, aforizmy, anekdoty a podobne), ktoré obsahujú niektoré prvky rozprávkového žánru na vytvorenie zreteľnejšieho kontrastu medzi dokonalým svetom („aký by mal byť“) a reálnym svetom („aký naozaj je“) (Prokhorova 2011: 51).

Aby sa určitý text stal antirozprávkou, musí podľa L. Prokhorovej splniť dva predpoklady: 1. musí niesť niektoré znaky tradičného rozprávkového žánru; 2. musí vyvrátiť radostné posolstvo originálnej rozprávky, lebo radosť možno vnímať ako esenciálny symbol rozprávky (Prokhorova 2011: 51-52).

Na rozpoznanie žánrových znakov antirozprávok alebo iných podobných foriem odkazuje L. Prokhorova na termín intertextuálny rámec, ktorý zaviedol Umberto Eco,⁴ pričom pojem rámec chápe tak ako kognitívna lingvistika: ide o špecifické vzorce všeobecného poznania konceptov, kognitívnych reprezentácií poznávania sveta a podobne (Prokhorova 2011: 52-53). Ecov intertextuálny rámec teda podľa nej v sebe zahŕňa akýkoľvek implicitný alebo explicitný odkaz na iný text, či už ide o narážku, citáciu, priame modelovanie alebo vypožičanie významných aspektov – čokoľvek, čo aktivuje vzťah jedného textu k druhému.

Táto referenčná rozrôznenosť skúmaného pojmu nevyhnutne vedie k tomu, aby sa pomenovanie antirozprávka nepoužívalo len ako designátor osobitého rozprávkového subžánru, ale ako tvrdí L. Prokhorova, aj ako typ „umbrella term“ (takzvaný dáždnikový termín), ktorý zaštití a prikryje literárne texty ďalších rozmanitých žánrových foriem (Prokhorova 2011: 56).

3 Termín dark poetics ako prvý zaviedol David Hopkins v súvislosti s výskumom rozprávkových antištruktúr (Hopkins 2010: 72).

4 Pojem intertextuálny rámec požil U. Eco v monografii *Lector in fabula* z roku 1979 (anglický preklad *The Role of the Reader*, 1984; český preklad *Lector in fabula: Role čtenáře aneb Interpretací kooperace v narativních textech*, 2010).

Naznačené definičné kontradikcie ukazujú, že literárnovedný diskurz sa dosiaľ nevie dostatočne presvedčivo vyrovnáť s relatívne vágnym pojmom antirozprávka. Je zjavné, že jeho príliš široký obsah sa môže aplikovať v rovine činnosti kreovania antirozprávky, jej vnútornej štruktúry, ale aj výsledku tvorivej činnosti. To vedie k tomu, že antirozprávka sa chápe ako tvorivý postup, literárny subžáner aj text samotný; zahŕňa kognitívny, hodnotový i estetický aspekt, preto ho nemožno bezvýhradne považovať za relevantný literárnovedný termín. Navyše doterajšie interpretácie antirozprávkových štruktúr často vychádzali z koncepcie nejasne uchopenej a čiastočne zjednodušenej charakteristiky rozprávky – do výskumného materiálu boli totiž často zahrnuté i texty, ktoré nie celkom vykazovali žánrové znaky rozprávok.

Napriek tomuto konštatovaniu nemožno spochybniť skutočnosť, že rôzne formy alúzií, paródii a travestií „klasických“ rozprávok (myslí sa tým všeobecne na rozprávkové texty známe v súčasnej popkultúre, a to autorské i folklorizované) sa na webe a sociálnych sieťach objavujú často, pričom sa napriek ich formálnej a významovej mnohohrakovosti čoraz intenzívnejšie stávajú predmetom literárnej komunikácie aj folklorizácie – weboví používatelia ich prijímajú, šíria, komentujú, podľa ich vzoru vytvárajú ďalšie analogické texty vykazujúce svojrázny estetický účinok či usilujúce sa oň. Je preto dôležité venovať uvedenému fenoménu kritickú pozornosť.

Analytická časť

Antirozprávku nemožno vnímať ako samostatný literárny žáner, a to vzhľadom na jej naznačenú nesmiernu formálnu i obsahovú rozmanitosť. Domnievam sa preto, že je to osobitý proces pointovaného, kritického a satiricko-ironického vyrovnávania sa s aktuálnou spoločenskou realitou. Tým je môj prístup blízky práve vyššie uvedenej koncepcii W. Miedera.

Za antirozprávku považujem všetky texty, ktoré sú referenčne spojené s originálnym rozprávkovým pretextom,⁵ z ktorého inšpiračne vychádzajú. Nezáleží na tom, či je pretext autorská alebo neautorská rozprávka, dokonca ani na tom, či je rozprávka filmovou adaptáciou určitej originálnej rozprávkovej predlohy. Podstatné je len to, aby text s prítomnými antirozprávkovými znakmi bol jasne identifikovateľný ako posttextová reakcia na východiskový rozprávkový zdroj a najmä aby bol osobitým typom karikovania, satirizovania či podobného vyjadrovania určitého kritického a hodnotového postoja k vybraným spoločenským fenoménom, na ktoré sa v texte ostrovtipne reaguje.

Antirozprávkové tendencie v textoch s verbálnou naratívnou zložkou, na ktoré sa sústreďujem, však vykazujú estetické kvality, ktoré napriek spomínanej textovej rozmanitosti predsa majú niečo spoločné.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že antirozprávkové literárne črty sú v textoch prítomné vo viacerých formách. Najčastejšie sa možno stretnúť s textovými jednotkami, v ktorých sa nachádza ucelená príbehová štruktúra alebo určitý

5 V štúdiu pracujem s pojmami pretext a posttext v intenciách teórie intertextovosti (Mareš 2017). Za pretext považujem text, na ktorý sa nadväzuje; posttext chápem ako text nadväzujúci, to jest text, ktorý nadväzuje na východisko. Pretext sa v posttexte identifikuje prostredníctvom citátu, alúzie, parafrázy, komplexnej transformácie či tematického nadviazania.

príbehový fragment. Takýto príbeh môže mať dialogickú aj monologickú podobu, prozaickú i poetickú formu.

Na ilustráciu možno uviesť nasledovnú ukážku: „Ako dopadla Romana v starostovských voľbách?“ spýtalo sa zvedavo prasiatko. „Zvädla ako tulipán,“ reagoval úprimne Pú. „Ach, takže na hodinu tenisu zadarmo môžem zabudnúť,“ povzdychlo si prasiatko utrápene.“⁶ V príspevku, ktorý jeho autor satiricky pomenoval Šmutné prasiatko, sa vyskytuje krátky dialogický príbehový fragment odkazujúci na známu autorskú rozprávku o medvedíkovi Pú, ktorá je okrem verbálnych indikátorov (názvy či prezývky postáv) podporená aj grafickou zložkou: pod textom sa nachádza ilustrácia, na ktorej vidno kráčajúceho macka Pú s jeho kamarátom prasiatkom. Pretext tu slúži – metaforicky povedané – len ako inšpiračný rezervoár, čiže formálny referenčný prostriedok, na ktorý sa odkazuje bez ďalšieho koherentného intertextového prepojenia; takýto modelovaný text je konštruovaný bez nutnosti a potreby akcentovať originálne pretextové tematicko-motivické zložky. Postavy sa len podobajú (svojimi prezývkami či menami) na aktérov originálneho príbehu, no inak ich charakter, správanie a ani prostredie nie sú profilované v súlade s estetickým komponovaním rozprávkovej predlohy, pretože to očividne nie je pragmatickým cieľom autora antirozprávkového textu. Ten využíva len referenciu na rozprávkovú pôvodinu, aby do nej implicitne vložil svoju kritiku vybranej a v danom čase aktuálnej spoločenskej témy – hodnotovo vyhranený postoj k výsledku komunálnych volieb v Bratislave so satirickým, vísmešným, ba priam škodoradosným tónom. No aj tak sa tento príbeh profiloval ako osobitý umelecký text – nemožno pochybovať, že napriek satirickému a kritickému hodnotovému postoju k spoločensky významnej téme autor chce u recipienta vyvolať estetický a zábavný efekt.

Možno teda konštatovať, že tento text v sebe nesie antirozprávkové tendencie, pretože originálnu štruktúru popkultúrnej rozprávky prestaval tak, aby sa z nej stal prostriedok slúžiaci na poeticky upravenú kritiku aktuálnych spoločenských fenoménov alebo na vyjadrenie určitého subjektívneho stanoviska vyplývajúceho z aktuálnej nálady autora. Zároveň však vidno, že autorovi antirozprávkového textu, v ktorom pôvodnú rozprávku „zneužíva“ na kritické a satirické účely, nejde primárne o vybudovanie umelecky originálneho a inovatívneho, jedinečného príbehu, len o jeho kontextové prispôbenie a prepracovanie. Jazykové stvárnenie citovaného antirozprávkového príbehového fragmentu totiž poukazuje na autorskú neinvenčnosť, ktorá je všeobecným znakom textov tohto druhu.

Citovaný text má dialogický, fragmentárny, sugestívny a úderný satirický charakter, v ktorom vidno jednoznačný autorský hodnotiaci postoj. V pásme rozprávača sa nadužívajú hodnotiace príslovky: zvedavo, úprimne, utrápene; prítomná je tu aj značná miera škodoradosti a cynizmu: „Zvädla ako tulipán.“ Na účely kritiky tu nie je potrebný ďalší naratívny pretext (či dokonca architektext), nevyhnutne sa však počíta s tým, že recipient pozná originálnu rozprávku a, samozrejme, aj aktuálne udalosti, na ktoré sa reaguje, aby jej satiricko-kritická a subjektívno-hodnotiacia transformácia u neho dosiahla želaný efekt.

6 Text bol zverejnený na stránke Zomri.sk 3. 11. 2022; od jeho zverejnenia doposiaľ naň reagovalo 3,4 tisíc webových používateľov, obsahuje 58 komentárov a bol 36-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=447487744182618&set=pb.100067641889084.-2207520000> [citované dňa 28. 2. 2025]

Takéto antirozprávkové tendencie sa v popkultúre stávajú dôležitým inšpiračným modelom pre vznik ďalších podobných hodnotiacich transformácií originálnych rozprávok. Už v samotnej diskusii k tomuto príbehovému fragmentu na Facebooku vidno, že diskutujúci zverejnený text recepcne uchopili aj ako obsahový a formálny vzorec, do ktorého mohli vložiť nové prvky a príbeh satiricky rozvíjať takpovediac nekonečným spôsobom.

Na ilustráciu možno upozorniť na niektoré nadväzujúce príbehové fragmenty s antirozprávkovou štruktúrou a hodnotiacim charakterom, prítomné v diskusnom vlákne k citovanému textu na Facebooku:

„Peter Albrecht: ‚Ako sme dopadli v komunálkach?‘ spýtal sa zvedavo Marián. / ‚Zvädli sme ako tulipány,‘ reagoval úprimne Pú. / ‚Takže na posilku v pivnici, peniaze na tlačenie letákov a fleky na radnici pre celú rodinu môžeme zabudnúť...‘ povzdychol Marián utrápene.

Martin Rbr: ‚Ako dopadla Romana?‘ / ‚Zvadla ako tulipan.‘ / ‚To je moj oblubený den.‘

Skromne: ‚Ale ak by vyhrala, mala by párty s pečeným prasiatkom,‘ snažil sa ho utešiť Pú.“

Jazyk týchto textov je zväčša spisovný – hovorový (často sa však nesprávne pracuje s interpunkciou a obzvlášť s diakritikou, čo je zrejme prejav četovacieho charakteru stránky). Humorný efekt sa opakovane zintenzívňuje expresívnou, ba až pejoratívnou lexikou, no takisto neočakávaným a prekvapivým koncom dialogicky komponovaného príbehového fragmentu.

Textové identifikátory rozprávky, z ktorej karikovaný príbeh vychádza, sú prítomné i v ďalšej ukážke. Ide o rozprávku o Šípkovej Ruženke, čo naznačuje spomenutá kliatba večného spánku; originál však sprítomňuje aj pripojená animovaná grafika, v ktorej vidno ležiace Šípkovú Ruženku a k nej sa sklňajúceho princa: „Kvôli kliatbe musím iba ležať a spať. / Moja láska tú kliatbu zlomí. / Netreba... Vypadni a zavri za sebou.“⁷ Text sa týka problematiky partnerských vzťahov, pričom prekvapivá pointa tohto krátkeho príbehu nesie antirozprávkové prvky: originálna rozprávka sa tu neštandardne a s humorom zmenila tak, aby ženská protagonistka nebola odkázaná na pomoc muža ani o jeho pomoc či záujem nežiada, čo intenzifikuje použitou expresívnou lexikou: „Vypadni a zavri za sebou.“

Vychádzajúc z dostupných textových dát treba dodať, že antirozprávkové črty v takomto type textov nie sú len súčasťou dialogických štruktúr, ale bežne sa vyskytujú aj v karikovanej prozaickej monologickej štruktúre. Na ilustráciu uvediem starší text z portálu Emefka na Facebooku s názvom „Červená čiapočka 2020 edition“, pod ním je pripojený obrázok dvoch policajtov odvádzajúcich spútanú postavu – Červenú čiapočku. Nad obrázkom a bezprostredne pod nadpisom sa nachádza nasledovný text: „Červená čiapočka bola zatknutá za porušenie karantény. Babička

⁷ Text bol zverejnený na portáli Emefka 24. 1. 2025; obsahuje 1,9 tisíce interakcií (lajkov), 17 komentárov a dosiaľ bol 178-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1058470812986465&set=pb.100064706677467.-2207520000> [citované dňa 28. 2. 2025]

dostala od Čiapočky vírus a bola hospitalizovaná. Vlk využil túto situáciu, prezliekol sa za babičku a išiel si nakúpiť v doobedných hodinách.“⁸

Citovaný text obsahuje naratívny fragment, no vyznieva skôr ako stručné prerozprávanie deja. Vychádza z pretextu rozprávky o Červenej čiapočke (čo indikuje nielen výber postáv, ale aj pripojená grafika) podľa vzoru rozprávok bratov Grimmovcov, no jeho humorno-kritický efekt spočíva najmä vo výsmešnej reakcii na vládne protipandemické opatrenia počas šírenia pandémie COVID-19. Prítomné textové prvky opäť neindikujú poetickú invenčnosť v jazykovej forme či v spôsobe naratívneho spracovania reality. Kreatívne literárne procesy však vidno v humornej verbálnej transformácii originálu, ako aj v stručnej, pointovanej a vo výsmešnej reakcii na negatívne prežívaný spoločenský podnet.

Nový príbeh nemá byť poeticky inšpiratívnym dielom, využíva však dostupné literárne vzory na to, aby prostredníctvom nich sprostredkoval určitý postoj a zanechal pri tom osobitý estetický zážitok. Takýto zážitok spočíva práve v prekvapivej pointe či nekonvenčnej transformácii známej rozprávkovej štruktúry. Inak povedané, takýto prekvapivý prerod originálneho rozprávkového textu do nového satirického príbehu sa má recipientovi páčiť a má ho podnietiť k tomu, aby naň reagoval („lajkoval“ ho a komentoval) a ďalej ho šíril (zdieľal) vo virtuálnom svete. Ide tu teda o osobitý typ estetickej interaktívnej komunikácie medzi webovými používateľmi, ktorí sa uverejnením takéhoto textu môžu inšpirovať a podľa neho tvoriť ďalšie kreatívne transformáty rozprávkových štruktúr.

Okrem vyššie uvedeného typu antirozprávkovej štruktúry sa možno na internete stretnúť aj s prípadmi, keď sa netransformuje konkrétny rozprávkový pre-text, ale estetický a humorný účinok sa dosahuje tým, že sa vytvára osobitá nová rozprávka. Pri recepcii takéhoto typu textov jasne vnímame, že kritický a subjektívny satiricko-hodnotiaci charakter sa dosahuje tým, že autor textu využíva všeobecne známe rozprávkové znaky, ktoré použije vo svojej verzii rozprávky, vyzerajúcej na prvý pohľad ako „klasická“ rozprávka, spracovaná pre detského recipienta, avšak v tomto prípade je obsahovo komponovaná tak, aby narušila očakávaný pozitívny výchovný či mravoučný efekt pôvodnej rozprávkovej obsahovej štruktúry.

Ako príklad uvediem antirozprávkový text, v ktorom sú prítomné aj pre-textové markery na lepšie pochopenie textového zmyslu a zintenzívnenie jeho komunikačného zámeru. Autor na začiatku textu uviedol známu úvodnú formulu: „Kde bolo, tam bolo...“ Nasleduje obrázok matky čítajúcej dcéru rozprávku po tom, čo ju o to dcéra požiada. Text má teda dialogický charakter, vyskytujú sa tu len pásma postáv. Dcéra má priradenú repliku: „Prečítaš mi nejakú rozprávku?“ Replika matky potom obsahuje samotný antirozprávkový text: „Raz jeden Slováč doštudoval vysokú školu, ktorá ho bavila, a potom si našiel dobre platenú prácu vo svojom odbore, ktorá ho naplňala.“⁹ Tento krátky naratívny príbeh ponášajúci sa na rozprávku je implicitnou hodnotiacou kritikou, naznačuje, že životné očakávania

8 Text bol zverejnený 13. 4. 2020, obsahuje 4,5 tisíce interakcií (lajkov), 25 komentárov a bol 678-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://m.facebook.com/emefka.sk/posts/1434737796737523/> [citované dňa 28. 2. 2025] V diskusii pod textom možno nájsť ďalšie doplnenia a satirické transformácie originálu, ktorými diskutujúci vyjadrovali svoju kritiku či nespokojnosť s opatreniami proti šíreniu COVID-19 v roku 2020.

9 Text bol zverejnený 3. 12. 2023, získal 1,8 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 28 komentárov a bol 42-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=768900961943453&set=a.605451414955076> [citované dňa 28. 2. 2025]

84 roč. 73, 2026, č. 1 od dobrého vzdelania, následne dobrej práce a vyhovujúcej mzdy sú skôr rojčivé (teda rozprávkové) než reálne. Príbeh okrem typickej atmosféry neurčitosti (postavy, čas a priestor neobsahujú bližšiu charakteristiku a špecifikáciu) nemá žiadne ďalšie rozprávkové znaky – záverečnú formulku, magické elementy a tak ďalej, pretože to nie je jeho cieľom. Rozprávková textová štruktúra je len formálnym východiskom na fragmentárne komponovanú a ostrovtipnú kritiku spoločenských pomerov.

Z dostupných dát vyplýva, že kvantitatívne veľmi rozšírený je typ textov, v ktorých sa využíva len referenčne kľúčový fragment originálnej rozprávky, čiže poeticky upravená formulka alebo iný významovo identifikačný prostriedok prítomný vo východiskovom texte. Ten sa v antirozprávkovej štruktúre satiricky/ironicky pretvorí a neraz aj v spojení s prislúchajúcou grafikou v emblematickej textovej štruktúre úderne karikuje konkrétne osoby či javy. Vďaka spomenutej formulke a emblematickému charakteru textu vie recipient správne identifikovať rozprávkový originál a lepšie si môže uvedomiť jeho novú karikovanú podobu s humorným zacielením.

Pre tento príklad vyberám z pracovného textového korpusu nasledovný text: „Zrkadielko, zrkadielko, povedz že mi, kto bude najkrajší predseda parlamentu?“¹⁰ V ukážke je zjavná alúzia na rozprávku o Snehulienke, v ktorej sa zlá macocha v magickom zrkadle uistovala o svojej kráse a moci. Hoci aktuálny antirozprávkový text neobsahuje rým, úvod formulky zachováva známu poetickú štylizáciu macochinej repliky podľa grimmovského originálu. Emblematická štruktúra tohto textu je však viacznačná, pretože prislúchajúci obrázok zobrazuje bývalého ministra informatizácie Slovenskej republiky Richarda Rašiho ako Ivana z rozprávky o Mrázikovi, ktorý v zrkadle obdivuje svoju krásu. Došlo tu teda ku kombinovaniu rozdielnych rozprávkových pretextov, ktoré však funkčne využíva rovnaký spájací prvok: zrkadlo ako prostriedok nekritického sebaobdivovania. Aj tu vidno, že diskusné vlákna umožňujú okamžitú interaktívnu recepciu, sú priestorom na šírenie ďalších poeticky spracovaných antirozprávkových textových prvkov, ktorých tvorba a šírenie boli inšpirované verejne publikovanou a vyššie citovanou antirozprávkovou transformáciou. V diskusii k príspevku sa vyskytujú napríklad tieto reakcie:

„Robert Bobo Gašpárek: ‚aj nasi (ľudia) aj Rasi, nech cesticka k moci neprasí‘“ [za textom je umiestnený emotikon rúk spojených prstami tak, aby znázorňovali srdce; diskutujúci k svojej replike priložil aj hypertextový odkaz na originálnu pieseň z filmovej rozprávky *Mrázik*, ktorej základ si vzal ako námet na satirické a karikované hodnotenie menovaného bývalého ministra].

„Juraj Illavský: ‚Aj pekný som, aj múdry som, viem aj lukom narábať, sekerou sa oháňať‘“ [tento prípad naznačuje, že antirozprávkové tendencie možno nájsť aj v originálnom a nepretvorenom citáte z diela, avšak rozhodujúce je jeho pragmatické zacielenie – v tejto súvislosti je nepochybné, že uvedený citát repliky Ivana z filmovej rozprávky *Mrázik*, ktorým diskutujúci v diskusnom vlákne reagoval na úvodný antirozprávkový text, používa ironicky a humorno-kriticky; podobných reakcií je v prislúchajúcom diskusnom vlákne viac].

10 Text bol zverejnený 27. 1. 2025, získal 3,8 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 236 komentárov a bol 66-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=939192691678785&set=a.432620619002664> [citované dňa 28. 2. 2025]

„Peter Salaj: ‚A zrkadielko nastavilo zrkadlo informatizácii Slovenska a tak sa roz-
bilo a zrútilo ako kataster‘“ [za textom je umiestnený smajlík so slzami od smiechu;
z obsahového hľadiska sa tu satiricky kombinuje reakcia na bývalého ministra vo
vláde SR a v tom čase aktuálny hekerský útok na kataster nehnuteľností].

Alúzia na Snehulienku prostredníctvom textového fragmentu so zachovanou epizeuxou „Zrkadielko, zrkadielko, povedz že mi...“ je mimoriadne rozšírená, a to nielen na satirických webových portáloch, ale aj v internetových diskusiách a mienkotvorných denníkoch. Antirozprávkové prvky vidno práve v obsahovom obmieňaní pôvodnej textovej štruktúry – tá slúži len ako inšpiračný vzorec, do ktorého možno vložiť akýkoľvek komentár s humorno-satirickým vyznením, kde sa rozmanitým spôsobom dá preukázať kreativita a ostrovtip autorov inovovaných textov. Na ilustráciu uvediem nasledovné príklady: „Zrkadielko, zrkadielko, povedz, ktorá sudkyňa je najprefikanejšia?“¹¹ – „Zrkadielko, zrkadielko, povedz že mi, kto je najkrajší v tejto zemi? / Zrkadlo: Ich verstehe nicht, wir sind in Österreich!“¹² – „Zrkadielko, zrkadielko, povedz že mi... / Peter Kotlár.“¹³

Dostupné sú aj rozmanité reklamné stránky, ktoré sa cez spomínaný veršový fragment snažia osloviť potenciálnych klientov (najmä na módnych internetových stránkach), ale táto zľudovená formulka sa vyskytuje aj v dlhších a hybridných textových transformáciách – k dispozícii je napríklad textový blog, v ktorom sa formulka nachádza len v nadpise „Zrkadielko, zrkadielko, povedz mi“, pričom na odpoveď sa vôbec nečaká, lebo autor v samotnom texte pokračuje v kladení otázok zrkadielku a vo vysvetľovaní dôvodov, prečo ich kladie. Do textu pritom imanentne vložil kritiku pertraktovaných spoločenských pomerov:

„kto je najmocnejší v tejto republike? Ale dobre si rozmyslí, čo mi odpovieš, lebo žiadnu chybu ti nebudem tolerovať a vybavím si to s tebou ako s každým, kto mal odvahu hovoriť ináč, ako sa mi zažiada? Budú z teba márne črepy a história po tebe ani neštekne. Lebo pamätaj, ja som lepší ako Popolvár bledá tvár, mne sa nevyrovná ani Valibuk či Miesiželezo by si predsa len nabralo odvahu povedať niečo iné tak vedz, že mojím vzorom bol jednoznačne Juraj Jánošík!“¹⁴

11 Text sa nachádza v nadpise komentára Rudolfa Surana, publikovaný bol na blogu *Denníka N* 25. 8. 2023. Dostupné online: <https://dennikn.sk/3538519/zrkadielko-zrkadielko-povedz-ktora-sudkyňa-je-najprefikanejšia/> [citované dňa 28. 2. 2025]

12 Text sa nachádza v diskusnom vlákne k internetovému memečku zobrazujúcemu súčasnú ministerku kultúry SR. Publikovaný bol 10. 3. 2024 na portáli Zomri.sk. Získal 8,7 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 963 komentárov a bol 109-krát zdieľaný. Antirozprávkové prvky sú prítomné najmä v reakcii aktanta (zrkadla) na otázku, ktorá vychádza z rozprávkového pretextu, zachovávajúc poeticky formulovanú štruktúru pôvodiny; je v nemeckom jazyku – jej preklad znie: Nerozumiem, sme v Rakúsku (preklad L. G.). Dostupné online: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=732454022352654&set=a.432620619002664> [citované dňa 28. 2. 2025]

13 Text sa nachádza v animovanej grafike slovenského umelca Shootyho, ktorý ho publikoval 6. 10. 2024 v *Denníku N*. Na obrázku vidno bývalú ministerku zdravotníctva SR stojacu pred zrkadlom, ktoré jej na otázku odpovedá tak, že spomenie meno vládneho splnomocnenca pre prešetrovanie pandémie COVID-19. Dostupné online: <https://dennikn.sk/4235359/shooty-zrkadielko-2/> [citované dňa 28. 2. 2025]

14 Text sa nachádza na verejnom blogu denníka *Sme*. Publikovaný bol 31. 3. 2008. Dostupné online: <https://blog.sme.sk/kristofik/spolocnost/zrkadielko-zrkadielko-povedz-mi> [citované dňa 28. 2. 2025]

V tejto textovej kategórii sa však najčastejšie vyskytujú alúzie na filmovú rozprávku *Tri oriešky pre Popolušku*. Alúzie majú podobu poeticky upravených formuliek, zachováva sa rýmová štruktúra českej popkultúrnej pôvodiny, aby sa dosiahol potrebný estetický efekt, hoci originálny verš sa obsahovo pozmenil tak, aby bol satiricko-pointovaný a kriticko-úderný. V nasledovnom prípade ide o hodnotenie povahy či prejavov premiéra Slovenskej republiky a jeho kritizovaný pobyt v luxusnom rezorte vo Vietname: „45 tisíc lajkov a zlaté vane, ale Beyoncé to není, jasný pane.“¹⁵ Podobný formálny vzorec s inou obsahovou náplňou (vo viacerých prípadoch sa dokonca text uvádza v češtine) možno vidieť v kritickej reakcii na vojnu na Ukrajine: „Vojska na cizím území, města bombardujeme, ale vojna to není, jasný pane.“¹⁶ Oblíbené a rozšírené sú aj analogické transformácie repliky kráľa Kazisvěta zo známej českej filmovej rozprávky *Princezná so zlatou hviezdou na čele*.

Za antirozprávkové literárne prvky považujem aj také, v ktorých sa okrem naratívnej zložky obsahujúcej alúziu na nešpecifikovanú rozprávkovú textovú štruktúru (rozprávanie či krátke prerozprávanie obsahu sujetu tu má tiež satiricko-ironický a hodnotiaci charakter) vyskytuje aj kritický naratívny hodnotiaci komentár rozprávača, v ktorom priamo vyjadruje svoj negatívny postoj k podávanému príbehu: „Alžbetka, dnes bude rozprávka o Igorovi, ktorý tvrdí, že bol rozhodnutý podať demisiu ale na poslednú chvíľu si to rozmyslel. Je to úplne rovnaká sprostosť ako tá o drakovi ale toto je aspoň na reálnom základe.“¹⁷ Podobné prípady sú však skôr zriedkavé.

V tejto súvislosti nemožno nevziať do úvahy, že tvorcovia webového obsahu na sociálnych sieťach a verejných blogoch radi a často svoje hodnotiace komentáre či subjektívne postoje vkladajú aj do antirozprávkových názvov a nových, pozmenených titulov pôvodných rozprávkových pretextov, kde preukazujú svoju kreativitu, do istej miery aj invenčnosť, humor a iróniu, pričom ich cieľom je ponechať poetické ladenie pôvodiny. Vo svojom korpuse zdrojov mám k dispozícii napríklad nasledovné textové jednotky:

1. internetové emblematické memečko s autorským komentárom „Vianočný príbeh“ a názvom „Z rozprávky Tisíc a jeden billboard“,¹⁸ ktorý je alúziou na titul *Tisíc a jedna noc*. Pod nadpisom sa nachádzajú dva predvolebné billboardy súčasného prezidenta SR so sloganmi, ktorými chcel osloviť voličov.

2. internetové memečko s autorským komentárom „Vianočná rozprávka [...] 6 dní do konca“, za ktorým nasledujú viaceré emotikony. Samotné memeč-

15 Text bol zverejnený 14. 1. 2025, získal 9,2 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 308 komentárov a bol 247-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=930603489204372&set=a.432620619002664> [citované dňa 28. 2. 2025] Na tento antirozprávkový text v diskusnom vlákne reagujú recipienti, vytvárajúc ďalšie textové variácie, mnohé však obsahujú výrazne expresívnu lexiku, ba až vulgarizmy.

16 Text bol zverejnený 25. 5. 2022, získal 4,5 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 106 komentárov a bol 239-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: https://m.facebook.com/zomriofficial/photos/a.1831445523801369/3255788248033749/?type=3&source=48&ref=content_filter&paipv=o&eav=AFZV32Fz5cmD-o8K1b4zqAx6RwQkvHSzcDrzNXv3e2dd2JGgRhersmpiLCGR6KWzEo9o [citované dňa 28. 2. 2025]

17 Text bol zverejnený 16. 12. 2022, získal 1,5 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 60 komentárov a bol 23-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=479003284364397&set=pb.100067641889084.-2207520000> [citované dňa 28. 2. 2025]

18 Text bol zverejnený 16. 12. 2023, získal 2,9 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 240 komentárov a bol 117-krát zdieľaný. Dostupné na stránke: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=683969233867800&set=a.432620619002664> [citované dňa 28. 2. 2025]

ko obsahuje antirozprávkový text: „Ako išlo Danko na vandrovku“,¹⁹ odkazujúci na grimmovskú rozprávku *Ako išlo vajce na vandrovku*, pričom pod týmto textom sa nachádza obrázok vajca s rozoznatelnou tvárou predsedu Slovenskej národnej strany.

3. memečko s nadpisom „Snehulienka a 9 Sulíkových klonov“,²⁰ ktorý je alúziou na rozprávku *Snehulienka a sedem trpaslíkov*. Zobrazuje predsedníčku bývalej politickej strany Jablko, na fotografii stojacu v strede a s jablkom v ruke, okolo nej sú členovia jej strany.

Z uvedených príkladov vyplýva, že transformácie originálnych názvov, ktoré nesú významové jadro textov, sa zväčša nachádzajú na konci názvového údaja – zrejme preto, aby bol pre recipientov názov ľahšie identifikovateľný, keď sa začne známym znením. Komunikačný cieľ autorov takýchto názvových transformácií sa napokon prejaví v prekvapivom závere a neočakávanej pointe.

Transformačné antirozprávkové procesy sú tu značne rozmanité – zväčša dochádza k zámene slova alebo menšej skupiny slov, pričom dôsledkom tejto zámeny je satiricko-humorný efekt sugerujúci kritický (často negatívny) postoj k určitému javu alebo konkrétnej osobe, prípadne môže byť spomínaný efekt dosiahnutý homonymnou slovnou zámenou.

Samozrejme, do úvahy treba vziať aj význam zdrojového skreslenia – väčšina citovaných zdrojových textov totiž pochádza z úzkej skupiny kreatívnych tvorcov, ktorí takýmto spôsobom tendenčne prejavujú svoj idiolekt. Napriek tomu treba dodať, že inšpiračné vplyvy, ktoré tvorcovia pri tvorbe takýchto antirozprávkových textových jednotiek majú na svojich sledovateľov/prijímateľov, jasne naznačujú, že slúžia ako základ pre tvorbu a šírenie ďalších analogických textov s antirozprávkovými satirickými prvkami, pričom modifikujú pôvodnú textovú štruktúru a dopĺňajú ju rozmanitým a ostrovtipným obsahom. Aspoň čiastočne sa však zachováva poetická funkcia textov a u recipientov sa dosahuje osobitý estetický zážitok.

Záver

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že obsahové i formálne znaky v poeticky komponovaných antirozprávkových transformáciách originálnych pretextov vykazujú nenáhodné analógie. Z dostupných textových zdrojov vyplýva, že k takýmto dominantným a opakovaným antirozprávkovým znakom patria nasledovné znaky: satirickosť (íronia, ostrovtip) – napätie medzi stereotypom rozprávkovej „ideálnosti“ a zlyhávaním tohto ideálu v reálnej spoločnosti, verbalizácia kritického náhľadu, fragmentárnosť (stručnosť), selektívnosť, pointovanosť, referenčnosť, asociatívnosť, aktuálnosť a schopnosť relatívne neobmedzených textotvorných transformačných modulácií (do inšpiračného textového vzorca možno dosadzovať takmer neobmedzené množstvo obsahových premien podľa komunikačného cieľa a stratégie autorov textov).

Najmä posledný spomenutý znak súvisí s faktom, že antirozprávkové postupy v dostupných internetových textových jednotkách nie sú primárne postavené

19 Text bol zverejnený 28. 11. 2022, získal vyše 1,5 tisíce interakcií (lajkov), obsahuje 53 komentárov a bol 25-krát zdieľaný. Dostupné online: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=465230072408385&set=pb.100067641889084.-2207520000> [citované dňa 28. 2. 2025]

20 Text bol publikovaný 23. 1. 2023, získal 5,8 tisíce lajkov, obsahuje 539 komentárov a bol 104-krát zdieľaný. Dostupné online: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=504952498436142&set=a.432620619002664> [citované dňa 28. 2. 2025]

88 na poetickej funkcii: neprinášajú nové kreatívne literárne spracovanie reality, pretože ich primárnym cieľom nie je profilovať umelecký zážitok. Prvky literárnosti a poetického ladenia v nich však nemožno ignorovať, pretože sú zaujímavou pridanou hodnotou týchto textov. Ich jazyková a obsahová invenčnosť spočíva práve v tom, že nastolený formálny vzorec môžu takmer nevyčerpatelne obsahovo variovať, dopĺňať a podobne, snažiac sa pri tom o kreatívne a zaujímavé pointované štylizácie so satirickým a s hodnotiacim vyznením.

Nejde tu teda o individuálny, ale o spoločenský fenomén kritického vyrovnávania sa s realitou a dosahovania potrebného odstupu od rôznych vážnych sociálnych problémov. Tento fakt potvrdzuje aj bezprostredná interaktivita webových používateľov – dané textové jednotky vnímajú takmer okamžite po ich zverejnení, reagujú na ne a ďalej ich šíria na sociálnych sieťach alebo iných webových platformách, čím z týchto textov robia unikátne prostriedky spoločenskej komunikácie s osobitými humornými, kritickými aj esteticky ladenými prvkami.

Štúdia je výstupom grantových projektov Vega 1/0099/22 *Dynamika a podoby súčasného naratívneho folklóru*. Zodpovedný riešiteľ: Mgr. Ľubomír Gábor, PhD. Doba riešenia: 2022 – 2025; APVV-22-0221 *Manipulatívne stratégie v časoch krízy*. Zodpovedný riešiteľ: prof. Dr. Dr. rer. nat. Georg Schuppener. Doba riešenia: 2023 – 2026.

Literatúra

- ČECHOVÁ, Marie – KRČMOVÁ, Marie – MINÁŘOVÁ, Eva, 2008. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-961-4.
- HOFFMANNOVÁ, Jana – HOMOLÁČ, Jiří – CHVALOVSKÁ, Eliška – JÍLKOVÁ, Lucie – KADERKA, Petr – MAREŠ, Petr – MRÁZKOVÁ, Kamila, 2016. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2566-1.
- HOPKINS, David, 2010. *Childish Things*. Edinburgh: Fruitmarket Gallery. ISBN 978-0947912949.
- JOLLES, André, 1999 [1929]. *Einfache Formen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. ISBN 3-484-22115-1.
- MAREŠ, Petr, 2017. Pretext a posttext. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Ústav českého jazyka Filozofické fakulty MU – Czechagency. Dostupné online: https://www.czechency.org/slovník/PRETEXT_A_POSTTEXT [citované dňa 28. 4. 2025]
- McARA, Catriona – CALVIN, David, 2011. Introduction. In *Anti-Tales. The Uses of Disenchantment*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, pp. 1-15. ISBN 978-1-4438-2869-7.
- MIEDER, Wolfgang, 2009. *Märchen haben kurze Beine. Moderne Märchenreminiszenzen in Literatur, Medien und Karikaturen (Kulturelle Motivstudien)*. Wien: Praesens Verlag. ISBN 978-3-7069-0579-4.
- MINÁŘOVÁ, Eva, 2011. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2979-4.
- PROKHOROVA, Larisa, 2011. Some Notes on Intertextual Frames in Anti-Fairy Tales. In *Anti-Tales. The Uses of Disenchantment*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, pp. 51-59. ISBN 978-1-4438-2869-7.
- SCHNEIDEROVÁ, Soňa, 2013. Příběh jako součást zpravodajství. In *Stylistika v kontextu historie a současnosti*. Brno: Masarykova univerzita, s. 181-191. ISBN 978-80-210-6114-9.
- SCHNEIDEROVÁ, Soňa, 2016. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-2971-1.

Mgr. Ľubomír Gábor, PhD.

Katedra slovenského jazyka a literatúry

Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda

Námestie J. Herdu 2

917 01 Trnava

Slovenská republika

E-mail: lubomir.gabor@ucm.sk